

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Logopedická prevence v mateřské škole

Bakalářská práce

Autor: Eliška Trojanová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: PhDr. Petra Bendová, Ph.D.

Hradec Králové

2016

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Eliška Trojanová
Osobní číslo:	P13525
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Název tématu:	Logopedická prevence v mateřské škole
Zadávající katedra:	Ústav primární a preprimární edukace

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Cílem teoretické části bakalářské práce je definovat vývoj řeči u předškolních dětí, a to v kontextu vývoje jednotlivých jazykových rovin. Dále pak vymezit podmínky správného vývoje řeči a základní pravidla péče o řeč pro rozvoj komunikačních kompetencí u dětí. Popsat poruchy řeči vyskytující se nejčastěji u dětí předškolního věku, definovat možnosti realizace primární logopedické prevence v MŠ. Cílem praktické části bakalářské práce je zmapovat realizaci logopedické prevence ve vybraných MŠ a dále pak zpracovat soubor námětů k rozvoji řeči a prevenci vzniku narušené komunikační schopnosti u dětí předškolního věku. Z metodologického hlediska bude využito metody dotazníku, rozhovoru a pozorování. Klíčová slova: logopedická prevence, řeč, komunikační kompetence, narušená komunikační schopnost

KAZDOVÁ, Vlastimila. Správná řeč: předpoklad úspěšného školáka. Ostrava: Montanex, 2011, 87 s. Logopedie. ISBN 978-80-7225-354-8.

KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 224 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4711-102.

KUTÁLKOVÁ, Dana. Budu správně mluvit: chodíme na logopedii. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 224 s. ISBN 978-802-4736-877.

KUTÁLKOVÁ, Dana. Vývoj dětské řeči krok za krokem. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 134 s. Pro rodiče. ISBN 978-802-4730-806.

LIPNICKÁ, Milena. Logopedická prevence v mateřské škole. Vyd. 1. Ilustrace Patricie Koubská. Praha: Portál, 2013, 73 s. ISBN 978-80-262-0381-0.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Petra Bendová, Ph.D.**

Katedra speciální pedagogiky

Oponent bakalářské práce: **PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **27.11.2014**

Termín odevzdání bakalářské práce:

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.

děkan

vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne

Podpis autora:

Poděkování

Děkuji PhDr. Petře Bendové Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla.

Anotace

TROJANOVÁ, Eliška (2016). *Logopedická prevence v mateřské škole*. [bakalářská práce]. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové.

V teoretické části bakalářské práce je definován vývoj řeči u předškolních dětí, dále jsou vymezeny podmínky správného vývoje řeči a základní pravidla péče o řeč pro rozvoj komunikačních kompetencí u dětí. Popsány jsou poruchy řeči vyskytující se nejčastěji u dětí předškolního věku a možnosti realizace primární logopedické prevence v MŠ.

V praktické části bakalářské práce je řešeno zmapování realizace logopedické prevence ve vybraných MŠ a dále je zpracován soubor námětů k rozvoji řeči a prevenci vzniku narušené komunikační schopnosti u dětí předškolního věku.

Z metodologického hlediska je využito metody dotazníku.

Klíčová slova: logopedická prevence, řeč, komunikační kompetence, narušená komunikační schopnost

Annotation

TROJANOVÁ, Eliška. (2016). *Logopedic Prevention in the Nursery School*. [Bachelor Degree Thesis]. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové.

In the theoretical part of the bachelor work is defined speaking progress of preschool children and then there are specified conditions of correct speech progress and basic regulations of speech care for development of communication children competences. There are described the most often speech disorders of preschool children and possibilities of implementation into primary logopedic prevention in nursery schools.

In the practical part bachelor work is solved mapping of implementation logopedic prevention in chosen nursery schools and is adapt package of themes for speech development nad prevention formation disordered communication ability of preschool children.

From the point of view methodology there is used method of questionnaire.

Key words: logopedic prevention, communication competence, disordered communication ability.

Obsah

Úvod.....	9
1 Komunikace dětí předškolního věku	10
1.1 Ontogeneze řeči.....	11
1.2 Jazykové roviny	12
1.3 Podmínky správného vývoje řeči	14
2 Poruchy řeči vyskytující se u předškolních dětí	15
2.1 Opožděný vývoj řeči	15
2.2 Dyslálie	16
2.3 Vývojová dysfázie.....	16
2.4 Rinolalie	17
2.5 Poruchy hlasu	17
2.6 Mutismus.....	17
2.7 Balbuties.....	18
3 Vymezení termínu logopedická prevence	19
3.1 Principy preventivního působení učitele	19
4 Realizace primární logopedické prevence.....	23
4.1 Sluchové vnímání.....	23
4.2 Zrakové vnímání	23
4.3 Dechová a fonační cvičení	24
4.4 Rozvoj motoriky.....	25
4.5 Rozvoj řeči a jazyka	26
5 Vymezení cíle praktické části bakalářské práce	27
6 Metodologie praktické části bakalářské práce.....	28
7 Charakteristika místa výzkumného šetření a výzkumného vzorku	30
8 Presentace dat získaných z výzkumného šetření.....	31
9 Soubor námětů na rozvoj řeči.....	42
10 Zhodnocení naplnění cílů praktické části bakalářské práce.....	49
Závěr	51
Seznam použitých zdrojů.....	52
Příloha: Dotazník bakalářské práci	54

Úvod

Lidé, kteří si zvolí profesi pedagoga, musí mít prvotní zájem o práci s dětmi. Musí si být vědomi, že informace a vědomosti pro práci s dětmi se musí neustále posilovat a prohlubovat. Již v mateřské škole spoléhají rodiče na to, že dávají děti do rukou učitelce, která bude jejich děti doprovázet na důležité cestě životem. Rodiče kladou velký důraz na rozvoj osobnosti dítěte ve všech oblastech v rámci docházení do mateřské školy. V poslední době se velmi často hovoří o tom, že děti mají problém v komunikaci. Proto je nedílnou a velmi cíleně rozvíjenou oblastí řeč. Je tedy zcela jasné, že nynější životní styl žádá větší pozornost v této oblasti ať už od rodičů, tak i od odborníků.

Výběr tématu bakalářské práce jsem podřídila své dosavadní cestě za zdokonalením poznatků v oblasti logopedie. Přihlásila jsem se na logopedický kurz – logopedický preventista. Své nabyté poznatky jsem chtěla zúročit ve své práci. V řadě mateřských škol se organizuje logopedická prevence, pokaždé jiným způsobem. Proto bych chtěla v rámci své práce specifikovat organizaci logopedické prevence v mateřských školách a provést analýzu aktivit, které se v rámci prevence používají. Nedílnou součástí bude také vytvořit soubor námětů pro rozvoj řeči a prevenci narušené komunikační schopnosti.

Cílem teoretické části bakalářské práce je definovat vývoj řeči u předškolních dětí, a to v kontextu vývoje jednotlivých jazykových rovin. Dále pak vymezit podmínky správného vývoje řeči a základní pravidla péče o řeč pro rozvoj komunikačních kompetencí u dětí. Popsat poruchy řeči vyskytující se nejčastěji u dětí předškolního věku a nakonec definovat možnosti realizace primární logopedické prevence v mateřské škole.

Cílem praktické části bakalářské práce je zmapování realizace logopedické prevence ve vybraných mateřských školách. Zpracování souboru námětů k rozvoji řeči a prevenci vzniku narušené komunikační schopnosti.

1 Komunikace dětí předškolního věku

Valenta (2005) tvrdí, že komunikace je nejjednodušeji definována jako sdělování a přijímání informací. Komunikace obecně znamená, že jsou lidé schopni využívat výrazové prostředky k vytváření a udržení mezilidských vztahů. Lidé jsou společenští a jsou schopni s ostatními lidmi komunikovat. Dorozumívát se a sdělovat informace potřebuje každý člověk. Komunikaci lze také nazvat jako dorozumívání, jehož základ tvoří čtyři prvky, které na sebe navzájem působí.

- Komunikátor – ten co sděluje něco nového, zdroj.
- Komunikant – příjemce, který reaguje.
- Komuniké – informace, obsah.
- Komunikační kanál – nezbytný pro úspěšnou výměnu, použití dohodnutého kódu.

Společnost by nemohla bez komunikace existovat ani se vyvíjet. (Klenková, 2006)

Podle Kohoutka (in Klenková, 2006) se efektivní komunikace uskutečňuje v atmosféře důvěry.

„Význam a důležitost komunikace pro život lidí nelze nikdy dostatečně ocenit.“

(Klenková, 2006, s. 26)

V komunikaci se také pracuje s pojmem komunikační kompetence. Z pohledu dospělé osoby jsou komunikační kompetence chápány podle Šebesty (in Průcha, 2011) jako soubor mentálních předpokladů, které umožňují člověku komunikovat, zúčastnit se komunikačních událostí a hodnotit další účastníky komunikace. Komunikační kompetence v rámci dětské řeči jsou vymezeny ve vzdělávacím programu. Kompetence se zde vymezují jako očekávané výstupy tedy znalosti a dovednosti, které se mají děti naučit. (Průcha, 2011) V předškolním vzdělávání je výsledek komunikačních kompetencí vymezen takto:

- Ovládat řeč, mluvit ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřovat své myšlenky, sdělení, rozumět slyšenému, vhodně reagovat a vést dialog.
- Dokázat se vyjádřit a sdělit své prožitky, pocity a nálady.
- V běžných situacích komunikovat bez zábran a ostychu s dětmi i dospělými, pochopit, že komunikovat je výhoda.
- Ovládat dovednosti předcházející čtení a psaní.

- Rozšiřovat slovní zásobu a používat ji aktivně v komunikaci.
- Vědět, že se lidé dorozumívají i jinými jazyky a ví, že je možnost se je naučit. (Smolíková, 2004)

Každé dítě běžně se vyvíjející získává komunikační kompetence. Tak jak si každý osvojuje jazyk, tak se stejně přirozeným způsobem naučí i komunikovat. (Průcha, 2011) Komunikaci se sebou samým a s druhými lidmi nám umožňuje jazyk. Napomáhá nám, jak přejít z daného okamžiku do minulosti či budoucnosti. V každém jazyku jsou určité dohodnuté znaky, které se používají. Mluvu, naslouchání, čtení a psaní řadíme mezi nejběžnější vyjadřovací prostředky jazyka. (Bruceová, 1996)

1.1 Ontogeneze řeči

Velmi důležité je znát vývoj řeči zdravých dětí, protože může tyto znalosti využít při rozvoji dětí s narušenou komunikační schopností, s vývojem řeči zároveň probíhá vývoj senzomotorického vnímání, motoriky, myšlení a socializace. Vývoj řeči dělí většina autorů na přípravná stádia neboli předřečové období a stádia vlastního vývoje řeči. (Klenková, 2006) Kdy a jak by mělo dítě začít mluvit, není u všech dětí stejné, u každého jedince je to individuální. (Kutálková, 1996)

Přípravná stádia vývoje řeči – toto období probíhá přibližně do jednoho roku života. Probíhá zde osvojení si zručnosti, návyků, s kterých později vzniká skutečná řeč. Patří sem křik, žvatlání, broukání, které řadíme do předverbálních projevů. A do neverbálních projevů řadíme zrakový či tělesný kontakt.

Vlastní vývoj řeči – začátek tohoto období nastupuje okolo jednoho roku. Probíhají zde čtyři na sebe navazující období. Počáteční období je emocionálně-volní, kde se objevuje první slovo. Jedním slovem označuje celou situaci, kterou vidí. Neznamená to, že by přestalo žvatlat nebo používat mimiku a gesta, neverbální projevy přetrvávají. Další stádium je asociačně-reprodukční, slůvka nabývají pojmenovovací funkci. Dítě asociuje jevy, které vidělo na podobnou situaci, předmět. Přetrvává spojení výrazu s určitým jevem. Třetí stádium logických pojmů je velmi důležité. Z konkrétních, úzce spjatých jevů se postupně pomocí abstrakce zevšeobecňuje. Posledním stádiem je intelektualizace, kde dítě vyjadřuje myšlenky formálně i obsahově s velkou přesností. Tato etapa přechází až do dospělosti člověka. (Klenková, 2006)

Řeč není jen slova či věty. Poukážeme si tedy zvláště na slovní zásobu, vyjadřovací obratnost, gramatickou strukturu jazyka a vývoj výslovnosti.

Slovní zásoba se nešíří nijak rovnoměrně, rodiče nejprve registrují jednotlivá slova, ale postupně jich začne přibývat a nelze všechny hned zpočátku zaznamenat. Velký rozdíl je mezi pasivní a aktivní slovní zásobou. Pasivní slovní zásoba se začíná vytvářet dlouho před prvním slovem dítěte. Říká se, že slovo musí dítě slyšet asi dvěstěkrát, aby si ho zaznamenalo ve své pasivní stránce řeči. Měli bychom si tedy dávat velký pozor, co před dětmi říkáme přesto, že ony samy ještě nemluví. Nejlépe se pamatují slova řečená nejbližšími, těmi co má dítě rádo. Následně je také důležitá zvláštnost situace, tón a melodie vyřčeného. Velmi časté a oblíbené jsou hry se slovy, předělávání slov, přehazování hlásek, vyměňování slabik. Je to pro děti náramná zábava. Někdy dochází i k tomu, že děti mají zcela svou vlastní řeč a rozumí jí pouze rodina.

Ve vyjadřovací obratnosti se také děti postupně vyvíjí. Nejprve pojmenují obrázky jednoslovně, později dokáže uvést i kratší děj či odpovědět delší větou na nějakou otázku. Postupně se rozšiřuje fantazii a děti vymýšlí více děje a možností.

Když začne dítě používat věty, tvoří se také gramatická struktura jazyka. Gramatiku se učí dítě napodobováním zhruba do pěti let věku. Pokud si v pozdějším věku stále není jist v gramatice, může to poukázat na potíže ve vývoji.

Při vývoji výslovnosti není potřeba sledovat vývoj samohlásek, důležitý je pouze správný mluvní vzor. Nejčastější problém tvoří souhlásky a to především sykavky a L, R, Ř. Poslední zmíněné tři hlásky začínají některé děti používat až v období první třídy. (Kutálková, 1996)

1.2 Jazykové roviny

V ontogenezi řeči probíhá vývoj jazykových rovin současně, jazykové roviny se prolínají, vývoj probíhá současně.

- Foneticko-fonologická rovina neboli zvuková stránka řeči. Tato jazyková rovina se začíná vyvíjet z přechodu pudového žvatlání na napodobující žvatlání. Dítě se jej učí nápodobou. Zpravidla se podle co nejmenší fyziologické námahy nejčastěji uskutečňuje osvojování hlásek, dítě se učí nejprve hlásky jednouché a později složitější. Zvukovou stránku řeči můžeme rozvíjet pomocí her, průpravných cvičení, dechových, fonačních, artikulačních a cvičení

na rozvoj sluchového vnímání. Největší důraz je kladený na správný vzor řeči. Pro rozvoj sluchové stránky řeči vypracovali mnozí autoři soubor jednoduchých obrázků, pohádek, básniček či říkadel. (Klenková, 1997)

- Lexikálně-sémantická rovina – zabývá se slovní zásobou. Rozvoj slovní zásoby probíhá ve všech činnostech. Je základem rozvoje myšlení. K naplňování slovní zásoby je důležitá zkušenost, různé poznatky a jejich pochopení a porozumění vzájemných vztahů. (Klenková, 2006) Prvotně se rozvíjí pasivní zásoba slov – slova, u kterých chápe správný obsah, rozumí jim, ale v mluvním projevu je aktivně není schopno použít. Aktivní slovní zásobou se stávají až v době, kdy je zařadí a využívá ve své komunikaci. (Bednářová, Šmardová, 2007) Pro rozvoj slovní zásoby můžeme využívat různé obrázkové knihy, encyklopedie, dětské časopisy. Velmi důležitou součástí u předškolních dětí je hra, přináší dětem nejen radost, ale rozvíjí je a napomáhá aktivovat řeč. Lexikálně-sémantická rovina se rozvíjí po celý život člověka. (Lipnická, 2013)
- Morfologicko-syntaktická rovina - gramatická stránka řeči. Tato gramatická rovina odráží mentální úroveň dětí. Okolo jednoho roku se tato rovina vytváří, začíná důležitý vývoj řeči. Styk s okolím napomáhá rozvíjet řeč, děti napodobují vše, co vidí. Vytváří slova a pomocí komunikace s okolím, se učí správně časovat a skloňovat. Správný mluvní vzor je při rozvoji morfologicko-syntaktické roviny stěžejní. (Klenková, 1997)
- Pragmatická rovina – je neodmyslitelná pro sociální komunikaci. Důležitou roli zde hraje souvislé vyjadřování a využívání řeči v sociálních situacích. Chceme docílit správného přízvuku, přiměřeného tempa řeči, zřetelného vyjadřování, dodržování pomlk. Děti podporujeme k spontánnímu verbálnímu projevu a rozvíjení přirozeného řečového apetitu. Děti ji využívají v běžném, každodenním sociálním kontaktu, umí si vyžádat potřebné informace, popíší danou situaci, umí popsat své pocity, vztahy. Zvládají také zapojené neverbální komunikace – mimiky, gotika, oční kontakt. V tomto období podporujeme dramaturgii, vyprávění zážitků, reprodukci pohádek. (Bednářová, Šmardová, 2007)

1.3 Podmínky správného vývoje řeči

„Vývoj řeči je složitý proces, který ovlivňuje mnohé vnitřní i vnější faktory.“ (Klenková, 1997, s. 15).

Křik je zpravidla prvním hlasovým projevem, který se ozývá již v porodnici, je to reakce na změnu dýchání. Křik v tomto období není známkou bolesti, ale příprava pro budoucí užívání hlasu. (Dolejší, 2004)

Stav organismu a schopnost dítěte značí vnitřní faktory. Vnější faktory určuje prostředí, ve kterém dítě žije. (Klenková, 1997)

„Sluchové vnímání je jedním z předpokladů rozvoje řeči.“ (Vágnerová, 2000, s. 54)

Pokud jsou splněny základní podmínky vývoje řeči, tj. sluchové vnímání, zrakové vnímání, zdravý centrální nervový systém, správně vyvinuté artikulační a fonační ústrojí, vytvořené emoční vazby a dostatečně podnětné sociální prostředí, tak se řeč vyvíjí. (Bendová, 2014)

Vývoj řeči je založen již v prenatálním období, kdy nenarozené dítě vnímá všechny zvuky okolo něj. Odlišuje lidskou řeč od jiných zvuků. Po narození projde dítě pudovým žvatláním a po půl roce života začne dítě napodobovat zvuky, které slyší a okolo jednoho roku dojde k prvnímu slovu. Postupně začíná opravdu mluvit, pokud mluví méně je potřeba se okolo druhého roku ujistit, jestli se něco neděje. Po třetím roce by měla být řeč zcela rozvinutá po obsahové a sociální stránce řeči. Výslovnost nás začne zajímat až okolo čtvrtého roku života. (Kutálková, 2007)

Vývojová stádia řeči se vzájemně prolínají bez určených hranic. U různých dětí probíhá vývoj nesrovnatelně. Děti napodobují nejen zvuky vlastní, ale také zvuky okolní, zvířata, věci, napodobuje také řeč druhých dětí i dospělých. Děti napodobují zcela intuitivně, pokud by byl na ně vyvíjen nátlak, zaujaly by odmítavý postoj a nuceně by nic nenapodobovaly. (Sovák, 1984)

V šestém roce života bývá řeč plně vyzrálá a jedinec je plně připraven na vstup do základní školy. V sedmi letech bývá formálně ukončen vývoj řeči dítěte. (Dolejší, 2004)

2 Poruchy řeči vyskytující se u předškolních dětí

Zcela přirozené je, že děti zhruba do jednoho roku věku nemluví, to je fyziologická nemluvnost. (Logoped online, 2010)

U dětí v mateřské škole se setkáváme s projevy narušené komunikační schopnosti. Výjimkou ale není ani výskyt poruchy řeči u školáků či dospělé populace. Dolejší (2004) popisuje, že existují různé typy a stupně poruch řeči.

2.1 Opožděný vývoj řeči

O opožděný vývoj řeči se jedná, pokud dítě ve třech letech nemluví nebo pokud mluví méně než jeho vrstevníci. Dochází zde u dětí k narušení vývoje řeči ve všech jazykových rovinách. (Logoped, online, 2010)

Faktory, které ovlivňují opožděný vývoj řeči, jsou faktory genetické, prostředí, citová deprivace, opožděný psychomotorický vývoj dítěte nebo lehká mozková dysfunkce. (Bytešniková, 2012) V době kdy děti nastupují do mateřské školy, dochází k podpůrnému opatření rozvoje řeči. Systematicky je zde rozvíjena pasivní slovní zásoba, tedy obsahová stránka řeči. (Bendová, 2014)

Faktory, které podle Matějčka (2011) mohou vést k opožděnému vývoji řeči. Jeden z faktorů může být porucha sluchu, poškození mluvidel, poškození řečových center v mozku, mentální retardace, dětský autismus, psychická deprivace. Vyskytovat se může i více faktorů najednou v tomto případě by byl vývoj řeči daleko více postižen.

Děti jsou vedené jak pedagogy, tak vrstevníky k verbální i neverbální komunikaci. V běžných činnostech se využívají básničky, písničky, pohybové činnosti, rozvíjí se jemná i hrubá motorika, smysl pro rytmus apod.. Děti mají mít možnost vyjádřit se i neverbálně. Třeba za pomoci obrázků, fotografií či gestem.

Důležité je zajistit dětem s opožděným vývojem řeči správný mluvní vzor. Při činnostech, které dítě dělá je zapotřebí vše komentovat. Pokud dítě mluví „svým“ jazykem měl by mu komunikační partner poskytnout správnou zpětnou sluchovou vazbu. Správné je komunikovat s dítětem i přesto, že ono nekomunikuje, vše by se mělo vysvětlovat, popisovat, ukazovat.

Velmi důležitá je spolupráce rodiny, logopeda a pedagogů mateřské školy.

2.2 Dyslálie

Dyslálie je vada řeči, která se nejčastěji vyskytuje u dětí v předškolním věku. Je to porucha artikulace, kde je narušena výslovnost jedné nebo více hlásek. Dyslálii diagnostikují kliničtí logopedi, ale i logopedi v resortu MŠMT ČR. (Bendová, 2014) Braun (2006) ji pokládá za vývojovou poruchu artikulace, kdy jsou hlásky vyslovovány nesprávně či nahrazovány jinými hláskami. Přiřazuje dyslálii fonetickou a fonologickou dimenzi.

Terapie se provádí ve čtyřech etapách:

- Přípravné cvičení, které spočívá v rozcvičení neboli gymnastice mluvidel.
- Vyvození hlásky.
- Fixace nové hlásky.
- Automatizace nově vyvozené hlásky. (Bytešniková in Bendová, 2014)

V mateřských školách dětem s touto vadou řeči lze také podpůrně pomáhat například rozvojem jemné a hrubé motoriky, s posílením koordinace mluvidel a rozvojem fonemického sluchu. (Bendová, 2014)

2.3 Vývojová dysfázie

Při vývojové dysfázii jsou podmínky pro vývoj řeči optimální, ale i přesto má jedinec sníženou schopnost či neschopnost naučit se verbálně komunikovat. Vývojovou dysfázii dělíme na sensorickou, motorickou a smíšenou. Jedinci s vývojovou dysfázií nemají problémy jen v oblasti řeči, ale často se u nich objevuje špatná krátkodobá paměť, porucha kresebného projevu, zhoršení v jemné a hrubé motorice oproti vrstevníkům. U těchto dětí se také současně vyskytuje dyslexie a dyspraxie.

Zapotřebí je komplexní podpora komunikačních dovedností dítěte, kterou poskytne nejen odborník a rodič, ale i pedagogický pracovník. Celková podpora se týká rozvoje zrakového a sluchového vnímání, paměti, pozornosti, myšlení, grafomotoriky, schopnosti orientace, rozvoje jemné a hrubé motoriky a v neposlední řadě rozvojem řeči. (Kutálková in Bendová, 2014)

2.4 Rinolalie

Rinolalie označuje poruchu, při níž je narušen zvuk řeči, a také se zde objevují problémy při artikulaci hlásek. (Klenková in Bendová, 2014) V předškolním věku se velmi často setkáváme s rinolálií tzv. huhňavostí. Dělíme ji na zavřenou huhňavost, otevřenou huhňavost a smíšenou huhňavost. Pedagogové by měli dbát na příznaky huhňavosti, děti s touto vadou mohou trpět taky nedoslýchavostí a s tím spojenou nesoustředěností. Při uzavřené huhňavosti je omezené dýchání nosem, děti mají stále pootevřenou pusku, bývají unavené, podrážděné, bledé. Po odstranění zbytnělé nosní mandle je zapotřebí trénovat nosní dýchání, zafixovat fyziologický proces dýchání.

2.5 Poruchy hlasu

Poruchy hlasu vedou ke snížené srozumitelnosti či nesrozumitelnosti řeči. Pokud se jedná o funkční změny hlasu, tak se nazývá jako dysfonie, úplná ztráta hlasu se označuje jako afonie. Poruchy hlasu se objevují, jak u novorozenců, tak u dětí, ale i u dospělých jedinců. K vnějším příčinám řadíme nesprávnou techniku hlasu, alergie, záněty dýchacích cest, nesprávná teplota, vlhkost okolí. U dětí v předškolním věku je také nejčastější chrapot různých stupňů. Dítě se chce v hlučném prostředí prosadit, upoutat pozornost, a tak používá svůj hlas silněji než obvykle a dochází k přemáhání hlasu. (Pavlová – Zahálková a kol. in Bendová, 2014) Touto poruchou se zabývá foniatr, který spolupracuje zejména s logopedem. Pedagogové mají za úkol vést děti ke správné hlasové hygieně. Mezi základní doporučení patří vytvoření správných návyků k nepřetěžování hlasového ústrojí, dodržování správné životosprávy, dodržování hlasového klidu při nemoci dolních dýchacích cest, cílené navození klidového hlasu při hrách a správný mluvní vzor ze strany nejen pedagoga, ale i rodiče. (Pavlová – Zahálková a kol. in Bendová, 2014)

2.6 Mutismus

Tato porucha je zařazena mezi neurózy řeči. Je definována jako náhlá ztráta řeči.

V předškolním vzdělávání se nejčastěji setkáváme s elektivním mutismem, tzn. útlum řeči v určité situaci, prostředí, nebo v kontaktu s určitou osobou. (Dvořák in Bendová, 2014) Příčinou může být stydlivost, obava z cizích lidí může to být ale i výsměch vrstevníků, hádky v rodině, rivalita sourozenců, neschopnost zapojit se do sociální skupiny. Diagnostiku a případné řešení navrhuje a určuje logoped ve spolupráci s dalšími odborníky jako je foniatr, psychiatr a psycholog. Dobrá je také spolupráce

s psychoterapeutem. (Kutálková, 2011) Mutismus může také odeznít sám, bez pomoci odborníka, dítě jen někdy potřebuje trochu více času. (Logoped online, 2010)

Důležité je dítě do komunikace nenutit, nechat ho zažít si pocit úspěchu, nevyčleňovat ho z kolektivu, dát možnost komunikovat pomocí obrázků, gest. Vhodné je také komunikovat s dítětem přes hračku, maňáska. Nezbytné je utužovat a zvěšovat dětem s mutismem sebevědomí. (Kutálková, 2011)

2.7 Balbuties

Balbuties neboli koktavost lze definovat jako poruchy plynulosti řeči. Koktavost považujeme za nejtěžší syndrom narušené komunikační schopnosti. V období kdy dochází k největšímu rozvoji řeči, tj. kolem třetího roku mohou nastat problémy s plynulostí řeči. (Bytešnicková, 2012) Děti s touto poruchou se velmi těžko integrují do běžné školky. Potřebují více porozumění, protože se častěji podceňují, bývají lítostivé. Měla by být ale snaha společnosti včlenit jedince s balbuties do kolektivu přirozeně bez jakýchkoli omezení. Dětem s touto poruchou by se ale mělo zajistit dostatek prostoru a času pro relaxaci, spánek. V dětech by se neměl vyvolávat strach, neměly by se přetěžovat a vystavovat zbytečně velkým emocím. (Bendová, 2014) Pokud se dítě zakoktavá, je dobré dodržet určitá pravidla v komunikaci. Nemělo by se říkat: zpomal, uvolni se, nadechni se a další, měli bychom dát najevo, že se nesoustředíme na to, jak to říká, ale co říká, udržet přirozený oční kontakt, za nikoho by se nemělo dokončit slovo, důležité je ukázat trpělivost a to, že je dostatek času na komunikaci. (Logoped online, 2010)

Velmi důležité je dodržet stanovené individuální doporučení logopeda. (Těthalová in Bendová, 2014)

3 Vymezení termínu logopedická prevence

Prevence v mateřské škole zahrnuje souhrn činností a opatření učitelů zaměřených na včasné a důsledné předcházení vzniku nežádoucích jevů u jednotlivých jedinců. Prevence je jako součást výchovně-vzdělávacího procesu. Na konkrétní oblasti je dělíme podle podmínek a potřeb dětí. (Lipnická, 2013). Logopedická prevence lze provádět individuálně či skupinově. V dnešní době se hlavně zaměřuje na předcházení vzniku narušené komunikační schopnosti a nezmírňování již vzniklých vad řeči a jazyka. (Bendová, 2014)

Logopedickou prevencí předcházíme poruchám řeči, ale můžeme ji také chápat jako souhrn podnětů pro správný vývoj řeči. (Klenková in Bendová, 2014). V roce 1978 již doporučoval prof. Sovák zaměřit se nejen na prevenci v oblasti řeči u dětí, ale i na vzdělání učitelů. Primární logopedická prevence je zaměřená na předcházení vzniku narušené komunikační schopnosti. U dětí od raného období života, důležitost zde hraje přiměřená stimulace v rodině a efektivní edukace v mateřské škole. Prevence se v mateřské škole orientuje na všechny roviny jazyka. Rozvoj hrubé a jemné motoriky, koordinace pohybů, oromotoriky, zrakového a sluchového vnímání a také rozvoj komunikačních kompetencí dítěte. (Lipnická, 2013) Součástí této prevence je také realizace screeningu dětí s vadami řeči. Screening spočívá v časném zachycení vad řeči, podílet by se na této logopedické intervenci měli hlavně pediatři. Učitelé dbají především na cíleném šetření dětí s narušenou komunikační schopností a doporučují zákonným zástupcům spolupráci s logopedem či jiným specializovaným centrem. (Bendová, 2014)

3.1 Principy preventivního působení učitele

Helus (1984, s. 12) popisuje, jak se vyznat v dětech. *„Pro toho, kdo je s dítětem v každodenním styku, ať už jako rodič, učitel či vychovatel, je tím nejzákladnějším umět nastolit takový vztah, v němž se dítě dává poznat jaké doopravdy je, v němž umožňuje tomu druhému, aby se v něm vyznal.“*

Při preventivním působení respektujeme principy, což jsou konkrétní pravidla a požadavky v návaznosti na potřeby a komunikační schopnosti dětí předškolního věku. Určují pedagogickou práci učitele ve spolupráci s dítětem. Lipnická (2013) popisuje principy preventivního působení takto:

- Jazyková kultivovanost učitele – děti nejčastěji napodobují, proto je důležitý vyříbený projev, spisovné vyjadřování, učitel je pro dítě vzorem, ukazujeme mu, jak jazyk a řeč používat, vyjadřovat se v různých tématech a obsazích.
- Akceptování osobnosti dítěte – k dětem přistupujeme individuálně a i přesto, že mají speciální potřeby, bereme je jako plnohodnotné osoby. Důležitá je podpora zdravého sebevědomí dítěte, jeho aktivity a sebedůvěry. Učitel napomáhá dítěti projevit se svým způsobem, aby umělo vyjádřit, co si myslí, co cítí a co prožívá.
- Empatická komunikace a chování – je základním pilířem pozitivního klimatu ve třídě. Dětem napomáhá vcítit se do druhých, pochopit situaci a vzájemně si pomoci. Empatii projevujeme tím, že používáme slova, která neublíží, trpělivě si nasloucháme, budujeme vztah důvěry, abychom věděli, že se na sebe kdykoli můžeme obrátit.
- Respektování chyb – prostřednictvím chyb se dítě učí a přibližuje k úspěchům. Pokud učitel dítě za chyby trestá je to neetické a není empatické, narušuje si vztah mezi sebou a dítětem. Pomocí chyb dětí by měl učitel umět použít správně metody a určit si svou schopnost pomoci dítěti chyby napravit.
- Poznávání příčin a projevů narušené komunikační schopnosti – u tohoto principu je důležitá úzká spolupráce s rodiči, logopedem nebo jiným specialistou. Učitel má příležitost zmírnit či odstranit komunikační problém dítěte. K rozpoznání komunikačních bariér, problémů mu slouží pedagogická diagnostika. Rozpoznává pouze signály narušené komunikační schopnosti dítěte a doporučí rodičům odbornou diagnostiku u logopeda či v poradenském centru.
- Diagnóza není nálepka ani předpověď – díky diagnóze získáváme informace jak s dítětem dále pracovat, je to východisko pro individuální edukaci. S výsledky pedagogické a odborné diagnostiky zachází učitel citlivě a pouze se souhlasem zákonných rodičů. Důležité je věřit ve zlepšení dané situace v narušené komunikační schopnosti.
- Porozumění dítěti – učitel se musí naučit přijatelným způsobem s dítětem komunikovat a ulehčovat jeho komunikační záměry. Učitel přijímá nejsrozumitelnější a nejlehčí formu komunikace. Myšlenky učitel vyjadřuje tak, aby je dítě dokázalo zpracovat, pochopit a vykonat. Neznamená to, ale mluvit

s dítětem stále stejně, ale posouvat ho v jeho chápání dále a využívat stále více slov.

- Přiměřenost informací – v dnešní době televize, internetu, digitálních her apod. je velmi důležitý osobní kontakt, blízkost člověka, kontakt z očí do očí. Multimediální komunikační prostředky přináší nepříznivé vlivy a vzory, jsou nebezpečné pro psychické a tělesné zdraví. Tyto vlivy musí učitel korigovat ve výchovně-vzdělávacím procesu, tedy pokud je to možné. Oblast patologických jevů a rizik se vždy řeší s rodiči v rámci poradenských aktivit v mateřské škole.
- Podporování autenticity v komunikaci s upřednostňováním obsahu – pokud učitel upozorňuje děti na chyby v komunikaci s ohledem na správnost a dokonalost, dělá to mezi nimi zbytečné bariéry v řeči. Je potřeba, aby dítě cítilo, že je jeho komunikace oceňována. Děti potřebují dostatek prostoru pro komunikaci, je třeba jim naslouchat a nechat je jednat vlastním způsobem.
- Reagování na řeč dítěte – učitel by měl pružně a bezodkladně reagovat na komunikační záměr dětí. Pokud se dítě snaží komunikovat, nemá být komunikace s ním odkládána. Učitel má být pomocníkem při řešení různých otázek – má poradit, vyřešit problém, vysvětlit postup práce, odpovídat na otázky, diskutovat o názorech apod.. Pokud učitel nemůže ihned mluvit a reagovat na komunikační potřebu dětí, domluví si s nimi jinou vhodnou dobu.
- Kooperace rodičů, učitelů, logopedů i jiných odborníků - všichni, kteří s dítětem pracují, by si měli ujednotit dosažení důležitých cílů. Využívají se různé formy spolupráce př. konzultace, účast na terapiích dítěte, ukázky pro rodiče apod..
- Hra v podnětném prostředí – hra je zaměřená na komunikaci, probíhá v přirozeném sociálním prostředí nebo v hracích koutcích. Děti se snaží využívat vše, co se v komunikaci naučily v návaznosti na to, zda komunikují s vrstevníky či učitelem. Učitel dává dětem podporu, usměrňování hry a podmínky, aby získané dovednosti hodnotně využívaly.

„V každé situaci a prostředí existuje mnoho způsobů, jak dítě zaujmout a motivovat či jak mu pomáhat, pokud se už do činnosti pustilo. Od učitele se očekává, že se stále seznamuje s novými přístupy, které jsou pro dítě vhodné, a to ve specifických oblastech

jeho rozvoje, a že je ochotný je vyzkoušet. Mezi ně patří aktivity podílející se na prevenci narušené komunikační schopnosti, jako jsou pedagogická diagnostika, rozvojové působení a pedagogické poradenství.“ (Lipnická, 2013, s. 16)

4 Realizace primární logopedické prevence

Pro realizaci logopedické prevence je využíváno oblasti sluchového a zrakového vnímání, oblasti dechové a fonační, oblasti motoriky a rozvoje řeči ve všech jazykových rovinách.

4.1 Sluchové vnímání

Sluchové vnímání je velmi důležité pro správný rozvoj řeči. Při řečové produkci, vnímání a porozumění řeči hraje hlavní roli sluch. (Klenková in Bendová, 2014) V první řadě než se začneme zabývat sluchovým vnímáním, je důležité ověřit si, zda dítě netrpí sluchovou vadou. (Bednářová, Šmardová, 2007) V mateřské škole bychom se měli zaměřit na rozvoj fonemického sluchu, což znamená schopnost rozlišovat zvukově podobné hlásky. Fonemický sluch by se u dětí v mateřské škole měl postupem času zlepšovat, podle toho zvyšujeme náročnost činností spojených s rozvojem sluchového vnímání. (Zelinková in Bendová, 2014) Aby mohly děti správně vyslovovat především znělé a neznělé hlásky a sykavky musí se naučit poslouchat, vydělovat a diferencovat zvuky řeči. (Klenková, 1997) Dále můžeme pracovat v rámci naslouchání s lokalizací zvuku, dítě ukazuje, z kterého směru zvuk vychází. Příkladem může být hra Pepíčku pípni. Dále s dětmi poznáváme předměty podle zvuku, předměty každodenní potřeby – zvonek, klíče, lžičky, papír, přelévání vody apod. Poznávat také můžeme písně podle melodie. Důležitost také hraje naslouchání při čtení pohádek, příběhů. Zaměřujeme se také na sluchovou diferenciaci, změnu hlásek, samohlásek, znělé a neznělé hlásky, změna délky a měkčení ve slově s vizuálním podnětem, obrázek, později bez obrázku. Děti ukazují na obrázek, který jsme vyslovili, později říkají, zda byla slova stejná či nikoli. Sluchovou paměť trénujeme pomocí básniček, říkanek, jednoduchých rýmu. Dále se zaměřujeme na sluchovou analýzu a syntézu pomocí roztleskání slov na slabiky, dokáže určit počet vytleskaných slabik. S dětmi se snažíme vytvářet rýmy, rozeznávat, co se rýmuje a co nikoli. Určujeme počáteční hlásku slova. Velmi obtížné je pro děti poznat poslední hlásku ve slově nebo hrát slovní fotbal. V rámci sluchového vnímání se také můžeme zaměřit na vnímání rytmu. (Bednářová, Šmardová, 2007)

4.2 Zrakové vnímání

Zrakové vnímání má stejně důležitou funkci jako vnímání sluchové. (Šikulová in Bendová 2014) Jak už jsme zmiňovali pro správný vývoj řeči je důležitý správný mluvní vzor. Aby mohlo dítě napodobovat, potřebuje dobrý zrak, může pak odezírat

artikulaci, mimiku i gestikulaci. (Bendová, 2014) Děti se v předškolním věku spíše zaměřují na vnímání celku nežli detailu. Zrakové vnímání rozdělujeme podle Bednářové a Šmardové (2007) na vývojové škály – vnímání barev, vnímání figury a pozadí, zrakové rozlišování, vnímání celku a části – zraková analýza a syntéza, oční pohyby a zraková paměť. Ve vývojové škále vnímání barev děti přiřazují barvy, ukazují požadované barvy, pojmenují a přiřadí odstíny barev. V oblasti figura a pozadí vyhledáváme s dětmi známý předmět na obrázku, předmět podle předlohy, známý objekt v pozadí, odlišení překrývajících se obrázků. Rozlišování zrakové je také důležité vyhledáváme jiný obrázek v řadě, těžší varianta je trochu odlišný obrázek, lišící se horizontální polohou, detailem, vertikální polohou. Poskládat obrázek z různého počtu částí buď na předlohu nebo bez předlohy či doplnit chybějící části obrázku. Těmto činnostem se věnujeme v rámci zrakové analýzy a syntézy. Zrakovou paměť procvičujeme pomocí Kimových her. Zapamatování si různého počtu předmětů, obrázků, umístění obrázků na místo. Vyjmenování objektů zleva doprava a vyhledání prvního objektu zleva doprava se týká pohybu očí na řádku. (Bednářová, Šmardová, 2007)

4.3 Dechová a fonační cvičení

Mluvní projev jedince je ovlivněn dechovou a fonační oblastí. V mateřské škole by se měli zaměřit na to, jak děti dýchají, na správný nádech nosem a výdech ústy, zda děti zvládají dýchání koordinovat. Důležité je správně dýchat při řeči, hlavní cíl je zdokonalit a prohloubit dýchání. (Bendová, 2014) Nejprve učí děti správně se nadechnout. Cvičení se provádí v sedě, v leže a nakonec ve stoje. Pokud do cvičení zapojujeme hlas, dbáme na měkký hlasový začátek. V mateřské škole by měly být děti vedeny k hlasové hygieně, aby se děti nepřekřikovaly, šetřily hlasivky, neodkašlávaly na prázdno, v létě nepily studené nápoje a v zimě nemluvily dlouho v mrazivém prostředí. Cvičení může probíhat formou říkanky, vyslovit několik slov na jeden nádech. Také se snažíme usměrňovat výdechový proud. Foukáme do peříčka, do vaty, sfoukneme svíčku, pampelišku. Využíváme také hry s hlasem, napodobujeme včelky, mouchu, bručení medvěda, předvádíme různé typy hlasů z pohádek. Na nácvik správného dýchání je také velmi vhodná hra na zobcovou flétnu. (Klenková, 1997)

4.4 Rozvoj motoriky

Rozvoj motoriky dále rozdělujeme na rozvoj motoriky mluvních orgánů, hrubou motoriku, jemnou motoriku a grafomotoriku. Vše spolu úzce koresponduje. (Klenková, 2006) V rámci logopedické prevence používáme nejčastěji rozvoj artikulační obratnosti mluvidel, gymnastiku mluvidel. Sledujeme současně pohyblivost rtů, jazyka, čelisti a měkkého patra. Pozorujeme také, jak je dítě schopno ovlivňovat vůlí pohyby artikulačních orgánů. (Bendová, 2014) Cviky předvádíme před zrcadlem, jsou s výraznou až přehnanou mimikou. Cviky, které můžeme provádět na hybnost rtů, jsou: špulení rtů, pískáním, foukáním, úsměvy, nafukování tváří, rozkmitání rtů apod.. Hybnost jazyka lze podpořit pohyby jazyka vpravo, vlevo, nahoru a dolů, ťukat na zuby jazykem, ťukat za horní zuby, udělat ruličku z jazyka apod.. Pro nácvik na lepší pohyblivost čelisti lze využít žvýkácké pohyby, cvakání zubů, zívání a další. Pro hybnost měkkého patra foukáme, kloktáme, pijeme brčkem. (Bytešníková, 2012)

Rozvoj hrubé motoriky je důležitý pro celý rozvoj dětí v předškolním věku. (Lechta in Bendová, 2014) Hrubá motorika je souhrn všech pohybových dovedností. Pomocí hrubé motoriky se rozvíjí lokomoční (chůze, běh, skoky, poskoky, lezení) i nelokomoční (změny poloh a pohybů na místě) pohybové činnosti. (Smolíková a kol., 2004) Pohybové činnosti provádíme ve třídě, na školní zahradě při pobytu venku, v tělocvičně. Nemusíme s dětmi hrát pouze hry jako takové, ale necháme rozvíjet pohybové schopnosti dětí spontánní činností a hrou. Pohybové činnosti lze provázat také s řečovým a rytmickým cvičením. Měli by se také zařadit dětské písně a říkadla s pohybovým doprovodem.

Jemná motorika a grafomotorika je úzce spjata. Kvalita jemné motoriky ovlivňuje výkon v grafomotorice. Při rozvoji grafomotoriky vždy dbáme na rozvoj obou horních končetin. (Bytešníková, 2012) Využíváme různé druhy stavebnic, korálky, práci s různými druhy materiálu při výtvarných a pracovních činnostech. Používáme také modelínu, prstové barvy. Nejdůležitější je také sebeobsluha, jako je zapínání knoflíků, zavazování tkaniček, stravování, ale i samotné oblékání. V neposlední řadě bychom se také měli věnovat prstovému cvičení. Využíváme různé druhy říkanek, básniček, písniček a můžeme využít i říkadla zaměřená na rozvoj konkrétních hlásek.

4.5 Rozvoj řeči a jazyka

Rozvoj řeči a jazyka sledujeme ve všech jazykových rovinách. V lexikálně sémantické rovině se zaměřujeme na pojmenování věcí na obrázcích, samotné ukázání věcí na obrázcích, pochopení pojmu „já a moje“, správné používání slov „ano, ne“, správné pochopení otázek a správná nebo adekvátní odpověď na ně. Vedeme děti k zájmu o obrázkové knihy, příběhy. Učíme se různé říkanky, reprodukovat jednoduché pohádky. Tvoříme slova podobného významu, protiklady, rýmy, nadřazené a podřazené pojmy. Do morfologicko-syntaktické roviny řadíme mluvení ve větách, zařazení správného jednotného nebo množného čísla, skloňování, užívání všech druhů slov a tvoření souvětí souřadných a podřadných. V pragmatické rovině je začleněno dodržování pravidel konverzace a společenského kontaktu, správný řečový projev po obsahové i formální stránce, aktivní a spontánní řečový kontakt. Foneticko-fonologická rovina se zabývá správnou výslovností a artikulační obratností. (Bednářová, Šmardová, 2007)

5 Vymezení cíle praktické části bakalářské práce

Hlavní cíl praktické části bakalářské práce je zmapovat realizaci logopedické prevence v mateřských školách.

Dále pak podle získaných informací vytvořit soubor námětů k rozvoji řeči a prevenci vzniku narušené komunikační schopnosti u dětí předškolního věku.

Hlavní cíl praktické části bakalářské práce bude naplňován s využitím dotazníkové metody a dílčích cílů:

- Blíže specifikovat organizaci logopedické prevence v mateřských školách tvořících výzkumný vzorek.
- Provést analýzu aktivit jaké se v mateřských školách v oblasti PLP používají a jak často.
- Vytvořit soubor námětů pro rozvoj řeči a prevenci narušené komunikační schopnosti.

6 Metodologie praktické části bakalářské práce

Bakalářská práce má praktickou část postavenou na kvantitativním charakteru. Byla využita metoda dotazníkového šetření.

Dotazník je metoda, která se řadí mezi kvantitativní metody. Dotazník je metodický nástroj pro hromadné zjištění informací v poměrně krátkém časovém úseku. (Maňák a kol., 2005) Dotazník v základní podobě je standardizované interview předložené v písemné podobě. Výhodou dotazníku je velká úspora času a finančních prostředků a data lze obvykle lépe kvantifikovat. Nevýhodou je, že mohou být otázky nesrozumitelné a následně na to, se nedají klást doplňující otázky. V neposlední řadě zabere příprava dotazníku větší pečlivost na přípravě. (Ferjenčík, 2000)

Každý dotazník by měl mít dobře, jasně zvolený cíl. Má být strukturovaný, obvykle se skládá ze tří částí. Gavora (2008) je rozdělil na vstupní část, druhou část a konec dotazníku. Vstupní část obsahuje hlavičku – jméno autora, adresu působiště. Dále vysvětluje daný cíl dotazníku a správné pokyny k vyplnění dotazníku, může obsahovat i ukázkově vyplněnou otázku. Druhá část obsahuje samostatné otázky výzkumu. Na prvním místě bývají otázky lehčí a přitažlivější. Důvodem toho je, aby se respondenti neodradili. Ve střední části dotazníku jsou otázky méně zajímavé a těžšího charakteru. Otázky důvěrnějšího charakteru bývají řazené na konci. V poslední třetí části na konci dotazníku bývá poděkování respondentům za spolupráci.

V literatuře je popsáno několik typů otázek, které se využívají v dotazníkovém šetření.

První skupinou jsou otázky uzavřené. V uzavřených otázkách vybírá respondent vždy jednu z připravených odpovědí a zřetelně ji označí. Výhodou těchto otázek je jejich lehké zpracování, za nevýhodu považujeme správné vypsání odpovědi či zkrácení rozvětvené odpovědi. (Gavora, 2008)

Polouzavřené otázky tvoří druhou skupinu. V první části je otázka uzavřená, kde respondent označí předem vypsanou odpověď, v druhé části otázky se ke své odpovědi přidá ještě vysvětlení, objasnění své odpovědi. (Skutil a kol., 2011)

Další skupinou jsou otevřené otázky. Respondent zde dostává dost velkou volnost při odpovědi. Respondent je nasměrovaný, kam se má odpověď ubíhat, ale nejsou stanoveny určené odpovědi. (Gavora, 2008)

Poslední skupinou jsou škálové otázky. Jde o výběr určitého bodu na vytvořené škále. Škála by měla obsahovat lichý počet bodů, od středu souměrný na obě strany. (Skutil a kol., 2011)

Délka dotazníku by měla být taková, aby se získaly všechny potřebné údaje. Ale nemůže být ani tak dlouhá, aby odradila respondenty. Musíme tedy zvolit kompromis mezi potřebami zkoumatele a schopnostmi a zájmem respondentů. (Gavora, 2008)

Dotazník, který byl vytvořen pro tuto bakalářskou práci, obsahuje otázky dvě uzavřené a osm polouzavřených. Celkem obsahuje 8 otázek z toho jedna otázka je rozdělena na deset uzavřených podotázek. Dotazník je prezentován v příloze bakalářské práce.

7 Charakteristika místa výzkumného šetření a výzkumného vzorku

Výzkumné šetření probíhalo v období od října 2015 do února 2016. V průběhu měsíce října byla nastudována potřebná odborná literatura a poté byl v měsíci listopad sestaven dotazník pro výzkumné šetření. Po sestavení dotazníku jsem v průběhu dvou týdnů roznesla osobně 20 dotazníků, elektronickou poštou jsem rozeslala celkem 85 dotazníků. Kontakt na mateřské školy byl získán na internetových stránkách www.seznamSkol.eu.

Celkem bylo poskytnuto 105 dotazníků do mateřských škol průřezem celou českou republikou. Učitelky, které vyplňovaly dotazník, byly výzkumným vzorkem. Návratnost činila 36%, tedy 58 dotazníků. Z toho 6 respondentů odpovědělo na otázku č. 3, že se logopedické prevenci nevěnují, jen v rámci běžných činností. Dále tedy bylo vyhodnoceno 52 dotazníků.

Po sběru dat došlo k vyhodnocení dotazníků v průběhu měsíce ledna a února 2016 a následně bylo vše interpretováno do praktické části bakalářské práce.

8 Prezentace dat získaných z výzkumného šetření

V rámci dotazníkového šetření bylo zjišťováno, v jaké mateřské škole učitelky působí. Z dotazníku vyplynulo, že v běžné mateřské škole učí 43 respondentů (74%), v mateřské škole logopedické 2 respondenti (4%), v mateřské škole s logopedickou třídou 7 respondentů (12%) a ve speciální mateřské škole 6 respondentů (10%).

Tabulka 1: Na jaké mateřské škole působíte?

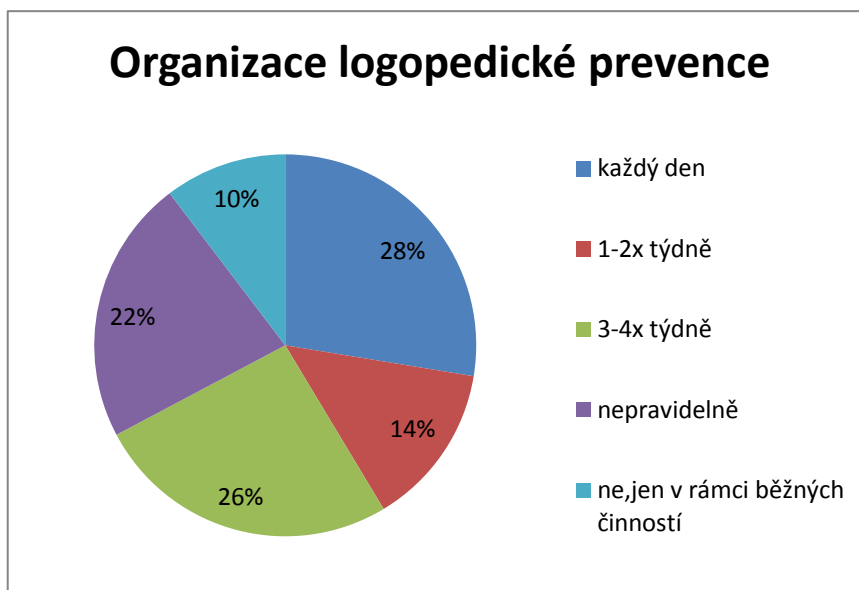
Odpověď	Počet mateřských škol	Procentuální vyjádření
„běžná“ MŠ	43	74%
MŠ logopedická	2	4%
MŠ s logopedickou třídou	7	12%
MŠ speciální	6	10%

Doba praxe respondentů v mateřské škole se nejčastěji pohybovala v rozmezí 21 a více let, tak uvedlo, 36% dotázaných. 22% dotázaných odpovědělo, že mají praxi 6-10 let. 16% odpovědí byla délka praxe 16-20 let. Odpověď 0-5 let praxe vyplnilo 14% respondentů. S nejmenším počtem odpovědí byla délka praxe 11-15 let. Odpovědělo tak 12% respondentů.

Tabulka 2: Jak dlouho působíte jako učitelka MŠ?

Odpověď	Počet učitelek MŠ	Procentuální vyjádření
0-5 let	8	14%
6-10 let	13	22%
11-15 let	7	12%
16-20 let	9	16%
21 a více let	21	36%

V následujícím grafu vidíme, jak je organizovaná logopedická prevence v oslovených mateřských školách.

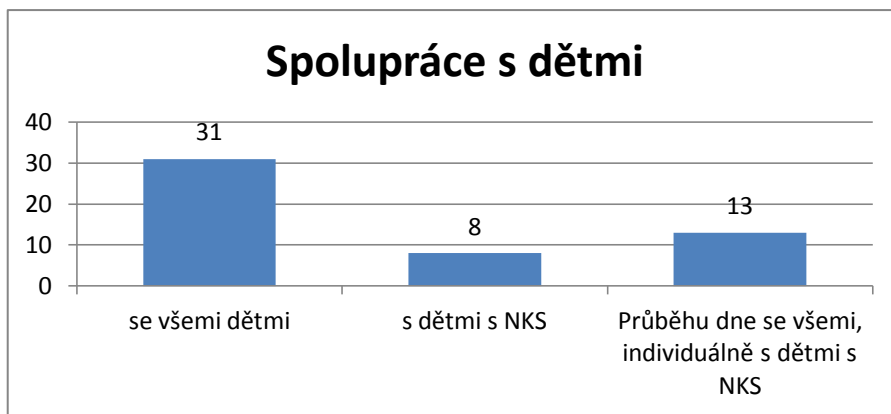

Graf 1: Organizujete s dětmi logopedickou prevencí v MŠ?

Nejvíce respondentů tj. 16 odpovědělo, že se věnují logopedické prevenci každý den. Hned po této odpovědi následovala odpověď 3-4x týdně, takto odpovědělo 15 respondentů. 1-2x týdně se logopedické prevenci věnuje 8 oslovených MŠ. Nepravidelný režim v logopedické prevenci má 13 respondentů. Logopedickou prevencí pouze v rámci běžných MŠ vykonává 6 respondentů. Lze usoudit, že na logopedickou prevenci je kladen velký důraz a mateřské školy se snaží co nejčastěji zařazovat činnosti spojené s logopedickou prevencí.

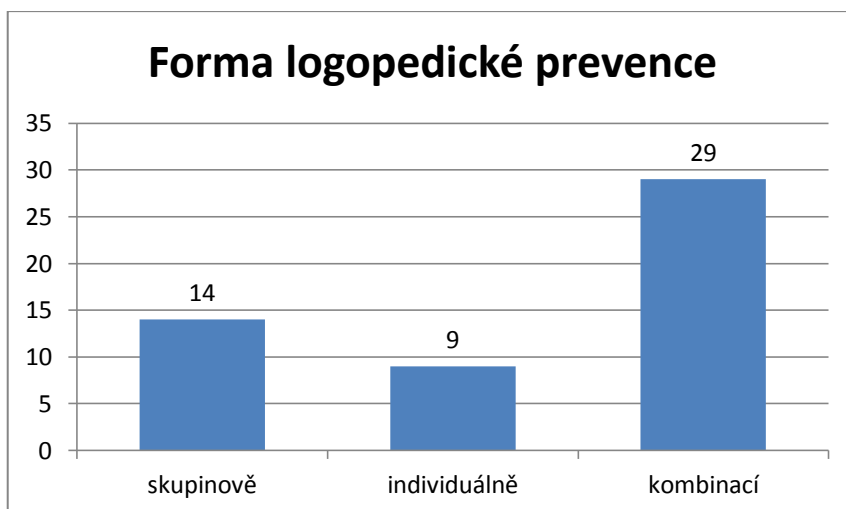
Z výzkumného šetření vyplývá, že respondenti nejvíce spolupracují se všemi dětmi. Myslím si, že je to důsledek velkého počtu dětí na třídě, učitelky nemají tolik prostoru pro individuální přístup. Pokud je možnost ráno či odpoledne, tak děti, které by individuální přístup potřebovali, v toto časové období nechodí. Se všemi dětmi spolupracuje 60% dotázaných, pouze s dětmi s NKS pracuje 15% respondentů a v průběhu dne se všemi dětmi a individuálně s dětmi s NKS 25% dotázaných.

Graf 2: Se kterými dětmi spolupracujete v rámci logopedické prevence?

Na otázku jakou formou organizujete logopedickou prevenci, odpověděli respondenti v 56%, kombinací skupinové a individuální formy. 27% odpovědí bylo skupinovou formou a 17% formou individuální.

Graf 3: Jakou formou organizujete logopedickou prevenci.

V otázce jak často se věnujete níže uvedeným aktivitám v rámci logopedické prevence, jsem se ptala respondentů na dechová cvičení, gymnastiku mluvidel, artikulační cvičení, grafomotoriku, sluchové vnímání, zrakové vnímání, na rozvoj rozumových schopností, na rozšiřování slovní zásoby, na gramatickou rovinu jazyka a rozvoj smyslu pro rytmus. U většiny respondentů bylo vidět, že dané aktivity znají a zabývají se jimi. U aktivit úzce spojenými s logopedickou prevencí jako jsou dechová cvičení, gymnastika mluvidel a artikulační cvičení se našli respondenti, kteří odpověděli, že se těmito činnostem nevěnují.

Tabulka 3: Aktivita, které měli odpověď – nevěnujeme se.

Aktivita	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Dechové cvičení	1	2%
Gymnastika mluvidel	2	4%
Artikulační cvičení	4	8%

Ostatním aktivitám se věnují v rámci logopedické prevence všichni respondenti.

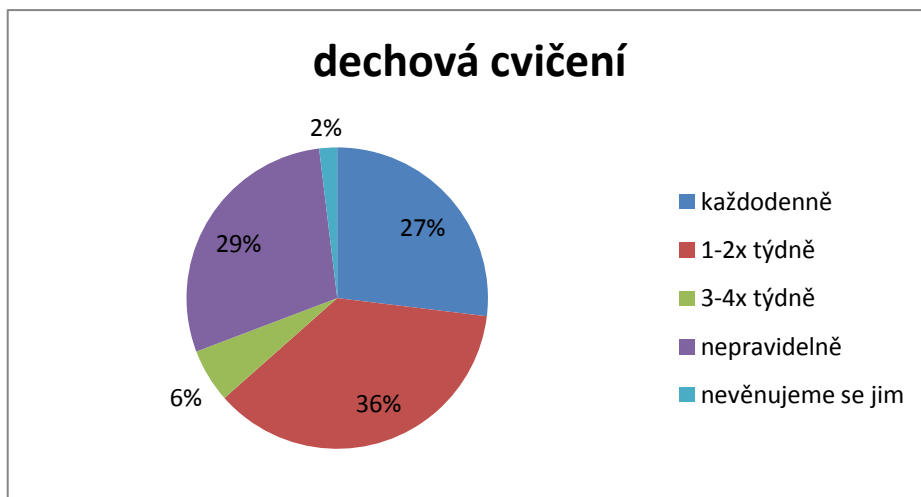
Každodenně se v největším procentuálním vyjádření věnují dotazovaní grafomotorice (40%), sluchovému vnímání (31%), rozvoji rozumových schopností (90%), rozšiřování slovní zásoby (85%), gramatické rovině jazyka (50%).

Tabulka 4: Aktivita, které měly nejvyšší počet respondentů u odpovědi každodenně.

Aktivita	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Grafomotorika	21	40%
Sluchové vnímání	16	31%
Rozvoj rozumových schopností	47	90%
Rozšiřování slovní zásoby	44	85%
Gramatická rovina jazyka	26	50%

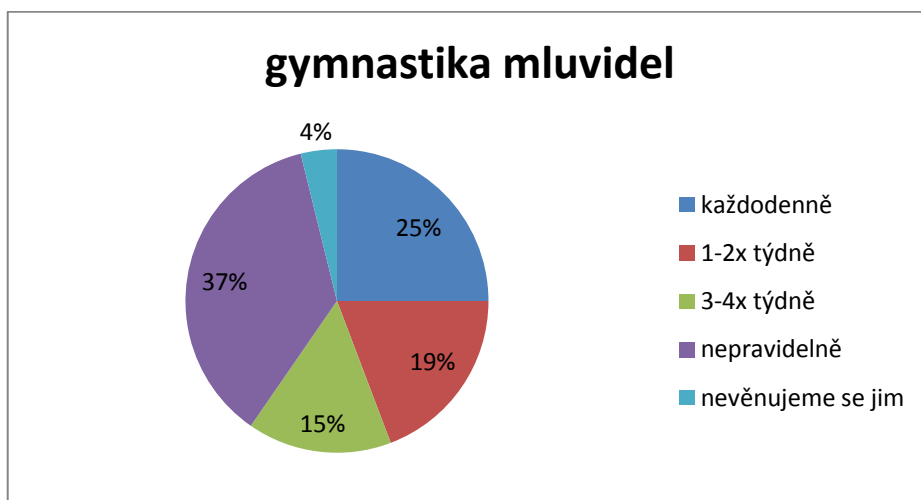
V další fázi vyhodnocování výzkumného šetření se budu věnovat každé aktivitě v rámci logopedické prevence zvlášť.

První aktivitě, které se v rámci logopedické prevence budeme věnovat, jsou dechová cvičení. Nejvíce respondentů a to 19 odpovědělo, že se dané aktivitě věnují 1-2x týdně. Nepravidelně se této činnosti věnuje 15 učitelek v dotazovaných mateřských školách. 14 dotazovaných odpovědělo, že dechovému cvičení věnují čas každodenně. 3-4x týdně se věnují dechovým činnostem 3 respondenti. V dotazníkovém šetření uvedl pouze jeden respondent, že se této aktivitě nevěnuje.

Graf 4: Dechová cvičení.

Další aktivita, na kterou respondenti odpovídali, je gymnastika mluvidel. Této aktivitě se nevěnují dva respondenti. 3-4x týdně se věnuje této činnosti 8 dotazovaných. Deset učitelek výzkumného vzorku odpovědělo, že se gymnastice mluvidel věnují 1-2x týdně. 13 dotázaných se věnuje této činnosti každodenně. Nejvíce respondentů zadalo odpověď nepravidelně a to v počtu 19.

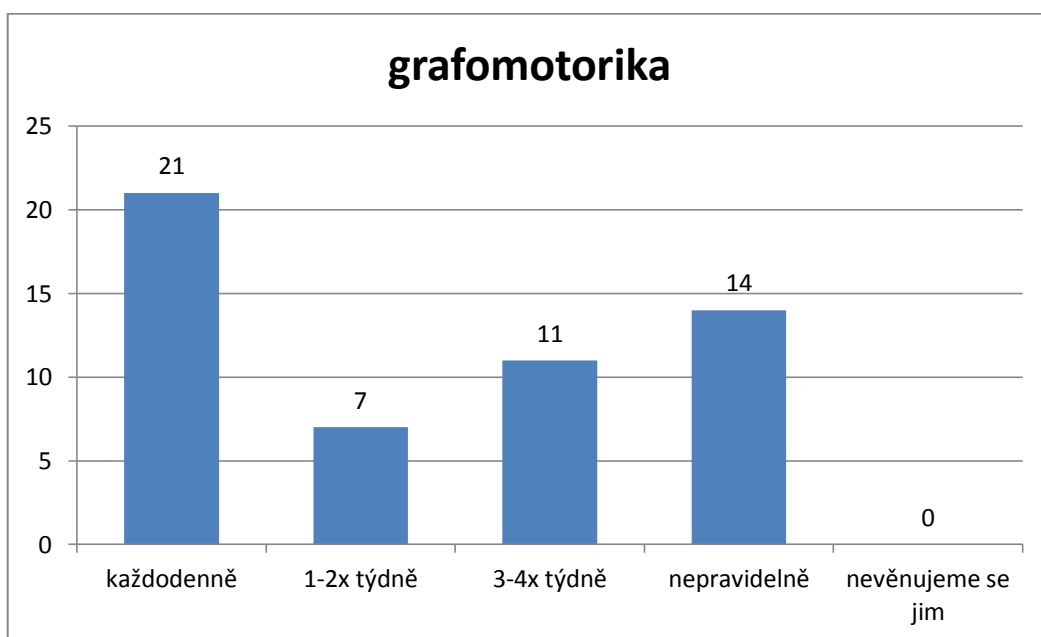
Graf 5: Gymnastika mluvidel.

Tabulka 5: Artikulační cvičení.

Artikulační cvičení	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Každodenně	8	16%
1-2x týdně	22	42%
3-4x týdně	8	15%
Nepravidelně	10	19%
Nevěnujeme se jim	4	8%

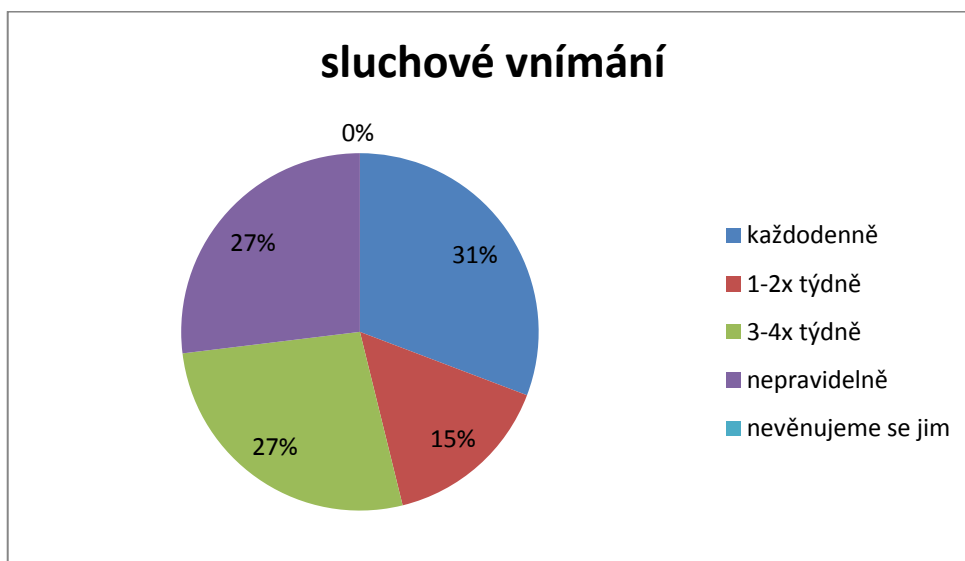
Třetí aktivitou, na kterou jsem se zaměřila, jsou artikulační cvičení. Nejvíce se touto aktivitou zabývá 42% respondentů a to 1-2x týdně. 19% dotazovaných se zabývá artikulací nepravidelně. Každodenně tuto činnost dopřává dětem v mateřské škole 16% učitelek z výzkumného vzorku. 3-4x týdně si naplánuje tuto aktivitu 15% respondentů. A 8% dotazovaných se artikulačním cvičením vůbec nevěnuje.

Grafomotorika je další aktivita, které by se mělo v rámci logopedické prevence věnovat. V dotazníkovém šetření bylo zaznamenáno, že se jí věnují všechny mateřské školy z výzkumu. Každodenně se této aktivitě věnuje 40% respondentů. 25% se věnuje grafomotorice nepravidelně. 3-4x týdně se jí zabývá 21%. A 14% zbylých dotazovaných odpovědělo, že se této činnosti věnují 1-2x týdně.

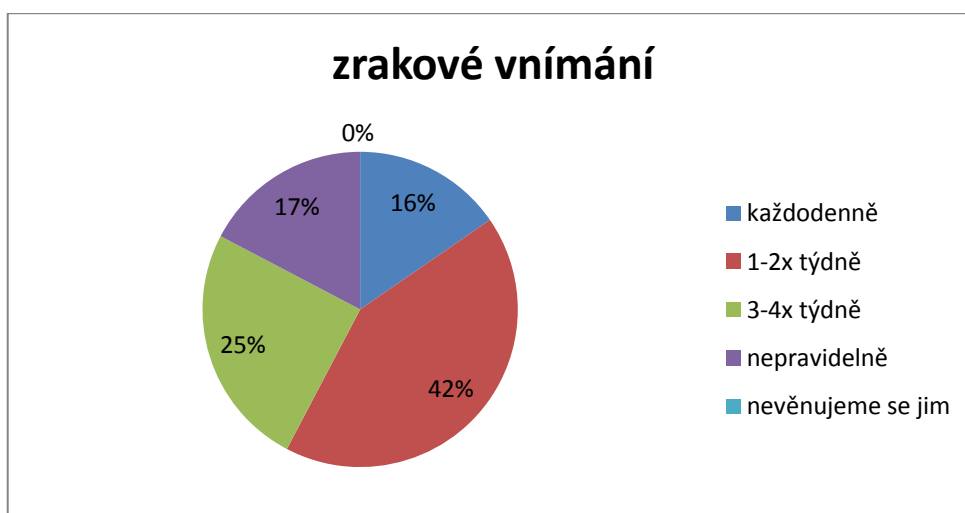
Graf 6: Grafomotorika.

Sluchovému vnímání se také věnují všichni dotazovaní. 16 respondentů se zabývá sluchovým vnímáním každodenně. Na odpovědi nepravidelně a 3-4x týdně se shodlo 14 a 14 dotazovaných. Nejméně respondentů a to 8 odpovědělo, že se aktivitou sluchového vnímání věnuje 1-2x týdně.

Graf 7: Sluchové vnímání.

Aktivity spojené se zrakovým vnímáním dopadly podle výzkumu hůře než aktivity spojené se sluchovým vnímáním. 22 dotazovaných se touto činností zabývá pouze 1-2x týdně. 3-4x týdně se aktivita uskutečňuje u 13 respondentů. Nepravidelně se sluchovému vnímání věnuje 9 dotázaných. A 8 učitelek z výzkumného vzorku odpovědělo, že se každý den zabývají sluchovým vnímáním.

Graf 8: Zrakové vnímání.

Aktivita spojená s rozvojem rozumových schopností je zcela jasná. 90% dotazovaných odpovědělo, že se rozumovým schopností věnuje každý den. Zbýlých 10% vybralo odpověď 3-4x týdně. Je zcela jasné, že tato aktivita je v mateřských školách velmi často používaná.

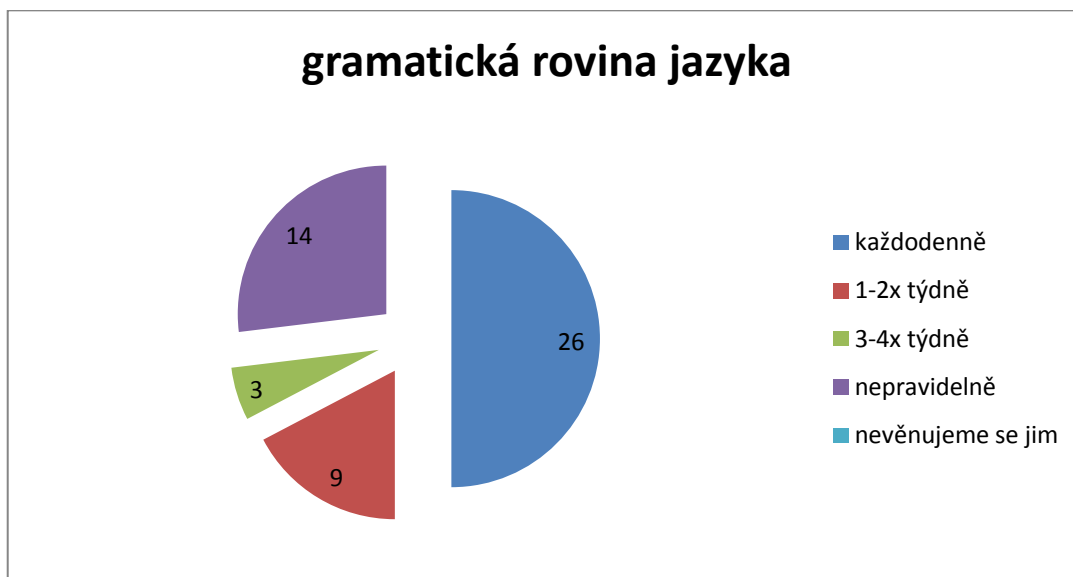
Graf 9: Rozvoj rozumových schopností.

V dotazníku byla také uvedena činnost rozšiřování slovní zásoby. Zde bylo vyhodnocení také zcela jednoznačné. 85% dotazovaných odpovědělo, že se této aktivitě věnují každodenně. Nepravidelně se zabývají rozšiřováním slovní zásoby 4%. A zbylých 11% využívá tuto aktivitu 1-2x týdně.

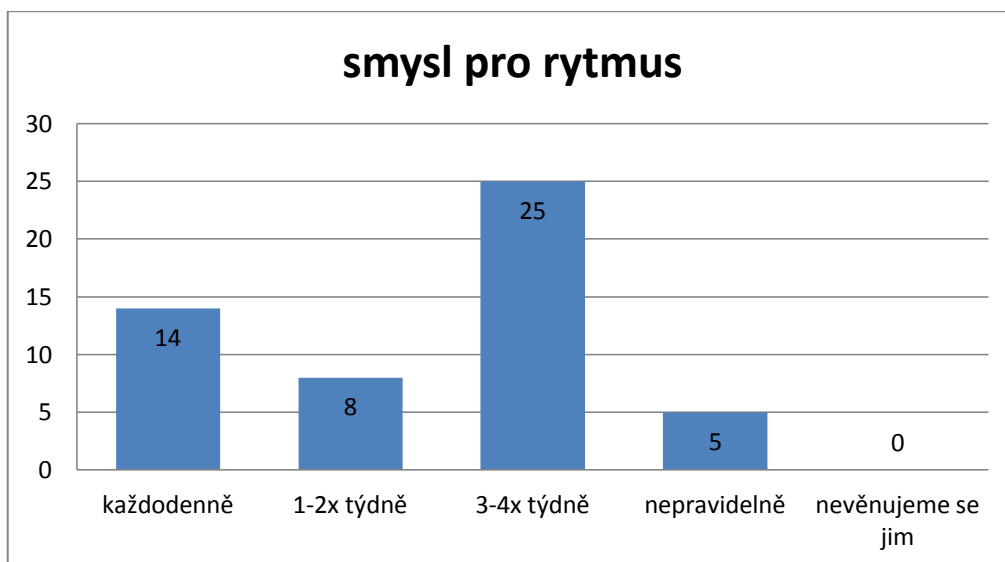
Graf 10: Rozšiřování slovní zásoby.

V další aktivitě gramatické roviny jazyka odpovědělo 50% dotazovaných, že se věnují této činnosti každodenně. Druhá polovina respondentů odpovídala takto: 27% se věnuje nepravidelně, 17% 1-2x týdně a 6% 3-4x týdně.

Graf 11: Gramatická rovina řeči.

Poslední aktivitou, na kterou jsem se zaměřila, je smysl pro rytmus.

Graf 12: Smysl pro rytmus.

28% respondentů se zabývá smyslem pro rytmus 3-4x týdně. Každodenně se věnuje této aktivitě 27%. 1-2x týdně se smyslem pro rytmus zabývá 15% dotazovaných. Jako nepravidelnou činnost ji využívá 10% z vybraného vzorku respondentů.

Výzkumný vzorek také odpovídal na otázku, které pomůcky k logopedické prevenci používají. Logopedické kostky používá pouze 9 respondentů. 12 dotazovaných používá pískovničky. Logopedická pexesa a zrcadla využívá 15 respondentů z výzkumného vzorku. 41 učitelek využívá k logopedické prevenci bublifuk. Šimonovy pracovní listy k logopedické prevenci používá 48 dotazovaných. 52 respondentů pracuje s pomůcky na dechová cvičení. Obrázky, říkadla, knihy, společenské hry, maňásky, hračky a hudební nástroje ke své práci používá 58 respondentů.

Graf 13: Které z uvedených pomůcek využíváte k realizaci logopedické prevence?

Vytvořený metodický zásobník k potřebě při realizaci logopedické prevence má 60% učitelek z vybraného výzkumného vzorku. 40% respondentů nemá vytvořený metodický zásobník.

Tabulka 6 : Máte vlastní metodický zásobník pro realizaci logopedické prevence?

Metodický zásobník	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Ano	31	60%
Ne	21	40%

Na odpověď z čeho jste čerpali při vytvoření metodického zásobníku, odpovídali respondenti takto:

- Šimonovy pracovní listy.

- Logopedárium od A-Z.
- Společenská hra „Rozhýbej svůj jazýček“.
- Společenská hra „Povím ti, mami, 1 a 2“.
- Klokanův kufr.
- HYPO – prevence SPUCH – metodické listy.
- František Kábele, Luděk Vimr - Brousek pro tvůj jazýček.
- Logopedické materiály ze seminářů.
- Jan Vyštejn – Vady výslovnosti.
- KAFOMET.
- Podněty z jiných MŠ v okolí.
- Youtube.
- Facebook.
- Vlastní rýmovačky.
- Václav Martinec - Učíme děti mluvit a vyprávět.
- Ivana Fialová - Rozumíš mi?
- Marie Balcárková - Předškolákův rok – do školy jenom krok.
- Malované čtení.
- E. Benešová, N. Janotová – Logopedie, cvičné texty.
- Lenka Burdíková – Preventivní kolektivní logopedické chvílky.
- F. Synek – Říkáme si s dětmi.

9 Soubor námětů na rozvoj řeči

Soubor námětů obsahuje činnosti spojené s rozvojem řeči.

Po vyhodnocení dotazníkového šetření jsem dospěla k tomu, které činnosti v rámci logopedické prevence se méně využívají.

Náměty tedy budou cílené nejprve na činnosti, u kterých zazněla i odpověď, že se této činnosti v rámci logopedické prevence nevěnují:

- dechová cvičení
- gymnastika mluvidel
- artikulační cvičení

Dále se budu věnovat činnostem, které měli nejčastější odpověď 1-2x týdně, 3-4x týdně.

- zrakové vnímání
- smysl pro rytmus

V neposlední řadě budou náměty pro rozvoj řeči také obsahovat činnosti, které respondenti označili, že se jim věnují každý den a v šetření vyšli procentuálně nejvýš.

- grafomotorika
- sluchové vnímání
- rozvoj rozumových schopností
- rozšiřování slovní zásoby
- gramatická rovina jazyka

Soubor námětů je zejména určen pro praktické potřeby předškolních pedagogů, měl by usnadňovat vyhledávání a získávání námětů ke vzdělávacím činnostem zaměřených na rozvoj řeči.

Dechová cvičení inspirace od Kazdové (2011)

Cvičení nádechu	Správný prodloužený nádech nosem bez zvedání ramen. Střídání nádechu ústy a nosem. Přivonění k papírové květině. Přivonění k voňavému polštářku
Cvičení výdechu	Prodlužujeme výdechovou fázi, zpomalujeme výdech. Foukání na kožešinu. Foukání do vlasů Foukání n zrcadlo. Využití bublifuku. Použití fajfky s míčkem. Hra na zobcovou flétnu. Foukání pomocí brčka do sklenice s vodou. Využití větrníku, vrtulky.
Usměrňování výdechového proudu vzduchu	Foukání lehkého autíčka do garáže. Foukání do peříčka, vaty. Foukání do dlaní, jejich zahřívání. Stolní fotbal, foukání do kuličky s papíru, polystyrenu. Rozfoukání barevné skvrny na papíru, brčkem i bez něj.
Cvičení dechové výdrže	Přenášení malých obrázků brčkem z místa na místo. Hra na potápěče, zadržení dechu na chvíli.
Cvičení hospodaření s dechem	Foukání brčkem do vody. Foukání fajfky s míčkem. Vyslovování slabik, slov a vět na jedno vydechnutí

Gymnastika mluvidel podle Kazdové (2004)

<p>Cvičení na polohování a pohyblivost jazyka</p>	<p>Houpačka – ústa široce otevřená, špička vypláznutého jazyka se ohýbá nahoru a dolů.</p> <p>Mlsná kočka – vypláznutý jazyk krouživým pohybem olizujeme dolní a horní ret.</p> <p>Čertík – při otevřených ústech drnká jazyk o rty.</p> <p>Korýtko – ohnutí vypláznutého jazyka do tvaru korýtko, trubičky.</p> <p>Mlsoun – vyplazování jazyka v rychlejším tempu.</p> <p>Malíř – kreslení kroužku vypláznutým jazykem.</p> <p>Koníček – mlaskání jazykem na tvrdé patro.</p> <p>Cucání bonbónu – vytváření bouličky střídavě jazykem v pravé a levé tváři.</p> <p>Placka – přisátí jazyka na horní patro.</p>
<p>Cvičení na polohování a pohyblivost rtů</p>	<p>Rybky – špulení rtů, jejich boční vztažení.</p> <p>Pusinky – sešpulení rtů, posílání pusinky mamince.</p> <p>Kašpárek – střídání úsměvů a mračení se.</p> <p>Koník – rozkmitání rtů výdechovým proudem.</p> <p>Opice – drnkání prstem o spodní ret.</p> <p>Schovávaná – horní ret schová spodní a naopak nebo se schovají oba rty současně.</p>
<p>Cvičení na polohování a pohyblivost tváří</p>	<p>Balónek – nafukování tváří.</p> <p>Bublínky – přelévání vzduchu z jedné tváře do druhé.</p>

	Masáže – masírování tváře prsty, poklepání.
Cvičení na polohování a pohyblivost čelisti	Ryba – vysouvání dolní čelisti. Křeček – předsazení horní čelisti. Velbloud – kroužení čelisti.
Cvičení pohyblivosti měkkého patra	Kloktání. Šeptáme si. Pijeme brčkem. Využití bublifuku.
Cvičení mimického svalstva	Úsměv. Zamračení se.

Artikulační cvičení

Zíváme, divíme se.

Houká auto, nákladní auto, autobus.

Zvuky zvířátek – bečí ovečka, ptáček pípí, syčíme jako hadi ssssssssss, bzučíme jako mouchy, čmelák bzučí bžžžžžž.

Voláme na kočičku.

Vláček stojí a vypouští páru šššššššš.

Smějeme se chacha, chichi, chocho.

Hra na ozvěnu – opakování slov, pojmenování obrázků. (Kazdová, 2004)

Jazykové nezamotanice – Osuš si šosy. Pan kaplan v kapli plakal. Na strništi cvrkají cvrčci. A další jazykolamy. (Hrubínová, 2010)

Zrakové vnímání

Nápodoba pohybů paní učitelky, kamaráda ve stoji, sedu.

Nápodoba pohybů mluvidel v zrcadle.

Hra s nesmyslnými obrázky – vyhledání nesmyslu na obrázku.

Vyhledávání rozdílů na obrázcích.

Skládání puzzle, různě rozstříhaných obrázků.

Hraní pexesa.

Kimova hra – určitý počet obrázků či předmětů necháme děti prohlédnout, následně zakryjeme a děti vyjmenují, co viděly, těžší varianty je, že mohou říci přesnou polohu.

Jednotažky – obtahování podle vzoru.

Omalovánky – vybarvení omezeného prostoru.

Dokreslování obrázků.

Doplňování tvaru do řady.

Spojování teček, které vytvoří obrázek.

Navlékání korálek na šňůru, podle barevné předlohy.

Stříhání po vyznačené čáře.

Hra na čápa – hledání určené barvy.

Hra na detektiva – pozněj co se změnilo, kdo chybí apod..

Smysl pro rytmus

Rytmizace vlastního jména.

Rytmizace slov, vět, říkanek, rozpočítadel, písní.

Rytmické hry na tělo.

Hra na ozvěnu – opakování jednoduchého textu.

Hra na chodce – chůze do vytřukávaného rytmu.

Hra na cyklisty – napodobování jízdy na kole v leže podle vytřukávaného rytmu.

Hra na rytmické nástroje – dřívka, bubínek apod..

Grafomotorické prvky podle Bednářové, Šmardové (2007)

Pro děti 3-3,5 leté	Čára svislá. Čára vodorovná. Kruh.
Pro děti 4-4,5 leté	Spirála. Vlnovka. Šikmá čára.
Pro děti 5-5,5 leté	Zuby, pila. Horní smyčka.
Pro děti 6 leté	Spodní smyčka. Horní oblouk s vratným tahem. Spodní oblouk s vratným tahem.

Sluchové vnímání

Identifikace různých zvuků – hlasy zvířat, hudební nástroje, mačkání papíru, stříhání nůžkami apod.. Vše se děje s vyloučením zraku.

Rozlišování intenzity a frekvence zvuku, hlasu.

Poznávání známých písní podle melodie.

Rozpoznání podobně znějících slov př: miska-myška.

Vymýšlení slov začínajících určitou hláskou.

Hry se zvukovým lotem, zvukové pexeso.

Hra kde je budík – za naprostého ticha hledají děti, kde tiká budík.

Hra na tichou poštu.

Rozvoj rozumových schopností

Poznávání a rozlišování základních i odvozených barev.

Poznávání a rozlišování geometrických tvarů.

Vytváření číselné řady. Porovnání počtu méně, více, stejně.

Orientace a určování prostorových vztahů v ploše i prostoru.

Rozlišování pojmů vlevo a vpravo.

Poznávání a pojmenovávání částí těla.

Základní poznatky z oblasti přírody – poznání a pojmenovávání zvířat, rostlin, stromů, roční období, ekologie.

Základní poznatky z oblasti společnosti – znalost vlastního jména, bydliště, nejbližší rodiny, zdvořilostní návyky, oblečení.

Rozlišování časových vztahů – části dne, týdne, roku, jejich pojmenovávání.

Rozšiřování slovní zásoby

Pojmenovávání předmětů, obrázku, činností.

Vytváření asociací k danému výrazu.

Popis obrázků.

Vytváření a hádání hádanek.

Vymyšlení přirovnání. Veselý jako....

Dramatizace pohádek a drobných příběhů.

Hra Kuba řekl, děti dělají pohyby podle slovní instrukce.

Říkadla, říkanky, básničky a písničky. (Kutálková, 2011)

Gramatická rovina jazyka

Používání a doplňování správné předložky – ukázky obrázků, odpovědi na otázky.

Vytváření jednotného a množného čísla podstatných jmen.

Vytváření zdvojnásobení.

Vytváření rýmů.

Pojmenování pracovníka a místa kde pracuje.

10 Zhodnocení naplnění cílů praktické části bakalářské práce

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce bylo zmapovat realizaci logopedické prevence v mateřských školách. A podle získaných informací vytvořit soubor námětů k rozvoji řeči a prevenci vzniku narušené komunikační schopnosti u dětí předškolního věku.

Cíl byl naplněn. Údaje potřebné ke splnění cíle byly zjišťovány pomocí dotazníkového šetření a dalších třech dílčích cílů.

Návratnost dotazníku nebyla veliká, činila 58 vrácených dotazníků (36%), ale i přesto se dalo z tohoto vzorku získat mnoho informací pro získání představy o realizaci logopedické prevence v mateřských školách. První dva dílčí cíle se také podařilo pomocí dotazníkového šetření naplnit.

První dílčí cíl byl zaměřen na bližší specifikaci organizace logopedické prevence v mateřských školách tvořící výzkumný vzorek. Zjištěno bylo, že organizace logopedické prevence je velmi vyrovnaná. Někteří pedagogičtí pracovníci pracují s dětmi v rámci logopedické prevence každý den (16 dotazovaných, 28%), někteří 3-4x týdně (15, 26%), někteří nepravidelně (13, 22%), další 1-2x týdně (8, 14%). Z výzkumného vzorku také vyplynulo, že ne ve všech mateřských školách se věnují logopedické prevenci samostatně. 10% tj. 6 pedagogických pracovníků z výzkumného vzorku se věnuje rozvoji řeči pouze v rámci běžných činností.

Druhým dílčím cílem bylo analyzovat aktivity, které se v mateřských školách v rámci logopedické prevence používají a jak často. Nejčastěji se používají aktivity pro rozvoj rozumových schopností. 90% (47) dotazovaných pedagogů využívá tyto činnosti každý den. Dalším v pořadí je aktivita spojená s rozšiřováním slovní zásoby. Té se v rámci prevence věnuje 85% (44) pedagogických pracovníků každodenně. Na třetím místě v četnosti používaných činností jsme vyhodnotila gramatickou rovinu jazyka. Zde se jí každý den zabývá 50% (26) dotazovaných. Další větší procentuální číslo získala grafomotorika. Tou se zabývá 40% (21) respondentů v rámci logopedické prevence každodenně. Další aktivity už byly velmi vyrovnané. Každý den se věnuje 31% sluchovému vnímání, 27% (16) dechovým cvičením a smyslu pro rytmus, 25% (13) gymnastice mluvidel a 16% (8) se věnuje každý den zrakovému vnímání a artikulačním cvičením. Zajímavé je, že činnosti, kterým se někteří v rámci logopedické prevence nevěnují, jsou dechová cvičení (1 dotazovaný, 2%), gymnastika mluvidel (2

respondenti, 4%) a nejvíce artikulačním cvičením (4 dotazování, 8%). Na základě těchto informací byl vypracován a naplněn třetí dílčí cíl vytvoření souboru námětů pro rozvoj řeči a prevenci narušené komunikační prevenci. V tomto souboru námětů jsou vypsány jednoduché hry a činnosti spojené s danou oblastí. Které se mohou využít či přizpůsobit podle dané fantazie pedagoga. Nejsou zde prezentovány konkrétní básničky, písničky, obrázky ani hry, které se dají použít. Podle mého názoru stačí pouhé vodítko k tomu, aby si pedagog mateřské školy uvědomil, co do určité aktivity patří.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala logopedickou prevencí ve vzorku vybraných škol napříč českou republikou. V teoretické části bakalářské práci jsou shrnuty stěžejní poznatky o komunikaci dětí předškolního věku. Dále jsou popsány poruchy řeči vyskytující se u dětí v mateřské škole, logopedická prevence a samotná realizace primární logopedické prevence. Všechny poznatky byly získány na základě studia odborné literatury.

Praktická část bakalářské práce byla zaměřena na zmapování realizace logopedické prevence v mateřských školách, samotnou organizaci a pojetí o tom, jaké aktivity se v rámci logopedické prevence v mateřských školách využívají. Další částí je soubor námětů na realizaci logopedické prevence rozdělené do zjišťovaných aktivit ve výzkumném šetření.

Role pedagoga v mateřské škole je velmi důležitá. Pedagog je pro děti správným vzorem ve všech rovinách vývoje, nejvíce však v mluveném projevu. Pedagog nemůže nahradit práci logopeda, ale může u dětí pomoci předejít vznikání špatného vývoje řeči. K rozvoji komunikačních schopností využívá různých preventivních postupů, metod a pomůcek. Pokud je potřeba v dané situaci již řešit vzniklé vady řeči doporučí pedagog návštěvu logopeda či jiného specializovaného centra.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že se 90% dotazovaných učitelek snaží poskytovat péči v logopedické prevenci. Při práci s dětmi využívají různých metod a pomůcek. Přípravují aktivity jak pro celou třídu dětí, tak pro menší skupinu, ale věnují se i individuálním potřebám dětí. Podle mého názoru je činnost spojená s logopedickou prevencí zařazována často, v rámci šetření bylo vyhodnoceno, že každý den se těmito činnosti zabývá 28% vybraných učitelek, 3-4x týdně 26% respondentů, což je více jak polovina dotazovaných. Je pravda, že 10% dotazovaných napsalo, že se logopedickou prevencí nezabývají, ale myslím si, že většinu aktivit provádění bez povědomí o tom, že to s prevencí a správným vývojem řeči souvisí. Chybí znalost toho, jaké činnosti do této oblasti patří.

Velmi důležité je tedy včasné zahájení logopedické prevence v mateřských školách. Je potřeba, aby každý pedagog předškolního vzdělávání disponoval se znalostmi a dovednostmi, které jsou spojené se správným vývojem řeči.

Seznam použitých zdrojů

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta (2007). *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Computer Press. ISBN 978-80-251-1829-0
- BENDOVÁ, Petra (2014). *Logopedická prevence v MŠ*. Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-491-5
- BRAUN, Otto (2006). *Sprachstörungen bei Kindern und Jugendlichen: Diagnostik - Therapie – Förderung*, 3. Auflage Stuttgart: Kohlhammer. ISBN-13: 978-3-17-019217-1.
- BRUCEOVÁ, Tina (1996). *Předškolní výchova. Deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Portál. ISBN 80-7178-068-5
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona (2012). *Komunikace dětí předškolního věku*. Grada. ISBN 978-802-4730-080
- DOLEJŠÍ, Pavel (2004). *Jak se naučit správně vyslovovat*. Pavel Dolejší, nakladatelství a vydavatelství. ISBN 80-86480-35-6
- FERJENČÍK, Ján (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Portál. ISBN 80-7178-367-6
- GAVORA, Peter (2008). *Úvod od pedagogického výzkumu*. Univerzita Komenského v Bratislavě. ISBN 978-80-223-2391-8
- HELUS, Zdeněk (1984). *Vyznat se v dětech*. Státní pedagogické nakladatelství Praha.
- HRUBÍNOVÁ, Markéta (2010). *Co mi povíš, Matěji?* Portál. ISBN 978-80-7367-658-2
- KAZDOVÁ, Vlastimila (2004). *Hrajeme si spolu aneb společná výchova řeči dětí a rodičů*. Montanex. ISBN 80-7225-142-2
- KAZDOVÁ, Vlastimila (2011). *Správná řeč. Předpoklad úspěšného školáka*. Montanex. ISBN 978-80-7225-354-8
- KLENKOVÁ, Jiřina (2006). *Logopedie*. Grada. ISBN 978-80-247-1110-9
- KLENKOVÁ, Jiřina (1997). *Kapitoly z logopedie I*. Paido, Brno. ISBN 80-85931-41-9

- KUTÁLKOVÁ, Dana (2007). K rozvoji řeči potřebují děti kvalitní podněty. *Informatorium*. XIV.ročník, číslo 6. 2 strany. ISSN 1210-7506
- KUTÁLKOVÁ, Dana (2011). *Budu správně mluvit. Chodíme na logopedii*. Grada. ISBN 978-80-247-3687-7
- LIPNICKÁ, Milena (2013). *Logopedická prevence v mateřské škole*. Portál. ISBN 978-80-262-0381-0
- LOGOPED ONLINE (2010). *Vady řeči*. [online]. Dostupné z www: <http://www.logopedonline.cz/vady-rci.html>
- MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Štefan, ŠVEC, Vlastimil. (2005). *Slovník pedagogické metodologie*. Paido. ISBN 80-7315-102-2
- MATĚJČEK, Zdeněk (2011). *Praxe dětského psychologického poradenství*. Portál. ISBN 978-80-262-0000-0
- PRŮCHA, Jan (2011). *Dětská řeč a komunikace. Poznatky vývojové psycholingvistiky*. Grada. ISBN 978-80-247-3181-0
- SKUTIL, Martin a kol. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty a učitelství*. Portál. ISBN 978-80-7367-778-7
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina a tým autorů.(2004). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 80-87000-00-5
- SOVÁK, Miloš (1984). *Logopedie předškolního věku*. Státní pedagogické nakladatelství. SPN 0-72-19/1
- VÁGNEROVÁ, Marie (2000). *Vývojová psychologie*. Portál, s.r.o. Praha. ISBN 80-7178-308-0

Příloha: Dotazník bakalářské práce

DOTAZNÍK

Vážená paní ředitelko, paní učitelko,

jsm studentka posledního ročníku, Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Hradec Králové a zároveň učitelka v jednotřídní mateřské škole ve Zdechovicích.

Tímto bych Vás chtěla požádat o spolupráci při vyplnění dotazníku na téma: Logopedická prevence v MŠ. Zjištěné informace mi poslouží jako podklady pro zpracování praktické části mé bakalářské práce. Cílem výzkumu je zmapovat realizaci logopedické prevence v mateřských školách a podle získaných informací vytvořit soubor námětů k rozvoji řeči a prevenci vzniku narušené komunikační schopnosti u dětí předškolního věku. Tento dotazník je anonymní.

Předem Vám chci poděkovat za spolupráci, za Váš čas i za poskytnuté údaje.

Trojanová Eliška

Vyplněný dotazník prosím zašlete na email: trojanova.e@seznam.cz

1. Na jaké mateřské škole působíte?
  - a) „běžná“ MŠ
  - b) MŠ logopedická
  - c) MŠ s logopedickou třídou/třídami
  - d) speciální MŠ – jaká, doplňte:

2. Jak dlouho působíte jako učitelka MŠ?
  - a) 0-5 let
  - b) 6-10 let
  - c) 11-15 let
  - d) 16-20 let
  - e) 21 a více let

3. Organizujete s dětmi logopedickou prevenci v MŠ?
  - a) ano, každý den
  - b) 1-2x týdně
  - c) 3-4x týdně
  - d) nepravidelně
  - e) ne, snažíme se o rozvoj komunikačních kompetencí dětí v rámci běžných činností v MŠ

- pokud jste na otázku č. 3 odpověděl/a za e), pak ve vyplňování dotazníku dále nepokračujte.

4. Se kterými dětmi spolupracujete v rámci logopedické prevence?

- a) se všemi dětmi
- b) s dětmi s narušenou komunikační schopností
- c) v průběhu dne se všemi dětmi, individuálně s dětmi s narušenou komunikační schopností

5. Jakou formou organizujete logopedickou prevenci?

- a) skupinově
- b) individuálně
- c) kombinací obou výše uvedených forem

6. Jak často se věnujete níže uvedeným aktivitám v rámci logopedické prevence?

■ dechovým cvičením se věnujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se jim

■ gymnastiku mluvidel provádíme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se jim

■ artikulačním cvičením se věnujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ grafomotoriku zařazujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ sluchovému vnímání (sluchová analýza a syntéza, paměť, diferenciaci, fonemický sluch) se věnujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ zrakovému vnímání (zraková analýza a syntéza, paměť) se věnujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ rozvoji rozumových schopností se věnujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ rozšiřování slovní zásoby se zabýváme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ gramatické rovině jazyka se věnujeme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně

- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

■ rozvojem smyslu pro rytmus, rozvojem rytmického cítění se zabýváme:

- a) každodenně
- b) 1-2x týdně
- c) 3-4x týdně
- d) nepravidelně
- e) nevěnujeme se

7. Které z uvedených pomůcek využíváte k realizaci logopedické prevence?

- a) zrcadla
- b) společenské hry
- c) maňásky, hračka
- d) obrázky
- e) říkadla
- f) knihy
- g) pomůcky na dechové cvičení (peříčka, stuhy, foukadla apod)
- h) bublifuk
- i) hudební nástroje
- j) logopedická pexesa
- k) logopedické kostky
- l) pískovnička
- m) Šimonovy pracovní listy
- n) jiné, doplňte:

8. Máte vlastní metodický zásobník pro realizaci logopedické prevence?

- a) ne
- b) ano, z čeho jste čerpala, doplňte: